

*Зубко Ярослав Ігорович,
здобувач вищої освіти бакалавра
навчально-науковий інститут № 2
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО У ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМІ ПРАВА

Подальша розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави неможлива без участі країни в світових і європейських інтеграційних процесах. Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витoki – в історії нашого народу й усвідомленні необхідності жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні. Для цього Українська держава прагне отримати у перспективі членство в Європейському Союзі – найбільш впливового у світі міждержавного політико-економічного утворення, котре об'єднує найбільш розвинені країни європейського континенту. Очевидним є те, що підтвердити офіційну позицію нашої держави стати повноцінним учасником інтеграційних процесів народів Європи можна лише після того, як Україна зможе створити належні умови для приєднання до загальноєвропейської системи зовнішньої безпеки, зміцнити загальний рівень обороноздатності і військового суверенітету. У свою чергу досягти зазначеного неможливо без забезпечення високого рівня законності і правопорядку в системі Збройних Сил України. У цьому контексті актуальним завданням юридичної науки є наукове обґрунтування різноманітних аспектів військового права у вітчизняній системі права [1, с. 788].

Військове право – це галузь права, що регулює відносини, пов'язані з організацією, функціонуванням і діяльністю збройних сил, військових установ і військових осіб. Ця галузь права включає в себе норми, що стосуються військової служби, військової дисципліни, військової юстиції, прав та обов'язків військовослужбовців, військового медичного обслуговування, військової техніки й озброєння, а також питань міжнародного військового права.

Військове право також включає норми, пов'язані з правами та захистом прав людини під час війни і конфліктів, що стосуються використання сили, обмеження прав військових осіб і цивільних осіб під час воєнних дій і окупації. Ця галузь права є важливою для забезпечення ефективного функціонування збройних сил та забезпечення військової безпеки країни, а також для забезпечення захисту прав і свобод військовослужбовців та цивільних осіб в умовах воєнного конфлікту. Військове право відіграє важливу роль у системі права, оскільки воно регулює специфічні аспекти військової сфери і відносин,

пов'язаних з організацією, функціонуванням і діяльністю збройних сил.

Військове право як теорія і як метод є особливим феноменом у системі права України, покликаним не лише науково зважено пояснити військове правобуття, військові правовідносини, а й, що не менш важливо, розкрити регулятивний, перетворюючий механізм дії військово-оборонної сфери держави [2, с. 147].

Історія розвитку військового права в Україні має багато важливих періодів і відзначається впливом різних правових систем і подій. Нижче наведено короткий огляд основних етапів розвитку військового права в Україні:

1. Період Русі. У середньовічній Русі існували власні військові норми і звичаї, які регулювали військові справи та організацію армії. Ці норми були частиною загальних правових систем, які керували суспільним життям.

2. Період Гетьманату та Запорізької Січі: Після Козацького Гетьманату в Україні на початку XVII ст., були прийняті гетьманські універсали та грамоти, які встановлювали норми військового права для козацьких військ. Козацька Січ була певним військовим формуванням зі своїми власними нормами і дисципліною.

3. Період Російська та Австрійська імперій. Унаслідок поділу України між Російською та Австрійською імперіями в XVIII ст., українське військове право було підпорядковане законам і нормам цих імперій. Російська імперія, наприклад, впровадила свій власний військовий кодекс.

4. Період Українська Народна Республіка. Під час Першої світової війни та Національної революції в Україні виникла Українська Народна Республіка, яка прийняла військовий кодекс і створила власну армію [3, с. 17].

5. Радянський період. Після утворення Радянського Союзу в Україні були введені радянські військові норми та правила. Військові справи були централізовані і підпорядковані Москві.

6. Період незалежної України (з 1991 р.). Після отримання незалежності Україною у 1991 р., були створені військові сили України і прийнято низку законів і правових актів, що регулюють військову справу в незалежній державі.

Сучасне військове право України базується на конституції, законах і підзаконних нормативно-правових актах, а також включає в себе міжнародні зобов'язання, зокрема Женевські конвенції та інші міжнародні договори. Розвиток військового права в Україні продовжується, адаптуючись до змін у сучасному світі і відповідаючи на виклики національної безпеки та міжнародної співпраці. Нормативно-правова база військового права в Україні включає в себе різні рівні правових актів, які регулюють організацію, функціонування і діяльність збройних сил, військових установ, військових осіб та інші аспекти військової справи. Основні джерела військового права в Україні включають:

– Конституцію України. Основний Закон України встановлює загальні принципи організації та функціонування збройних сил, військову безпеку та оборону країни. Вона визначає важливі положення стосовно військових справ, включаючи права і обов'язки військовослужбовців.

– Закони України. Парламент України ухвалює закони, які регулюють

різні аспекти військового права, включаючи закони про Збройні Сили України, військову службу, військову дисципліну, військовий статус військовослужбовців та багато інших.

– Постанови та розпорядження Президента України. Президент України має важливу роль у військовому управлінні та приймає рішення та видає постанови щодо організації та функціонування Збройних Сил України та інших аспектів військової справи.

– Підзаконні акти. Уряд України та інші військові органи видавати різноманітні підзаконні акти, які конкретизують вимоги законів і встановлюють деталі військового права, включаючи внутрішні правила і норми.

– Міжнародні договори. Україна є стороною різних міжнародних договорів, таких як Женевські конвенції, які встановлюють міжнародні стандарти військового права та прав людини під час війни та військових конфліктів.

– Інші джерела. До інших джерел військового права в Україні можуть входити внутрішні розпорядження та інструкції військових частин та організацій, які регулюють діяльність військових формувань на практичному рівні. Ця нормативно-правова база визначає правила і норми, що регулюють військову діяльність в Україні, забезпечуючи функціонування Збройних Сил і забезпечуючи військову безпеку країни.

Військове право включає в себе різні підсистеми, кожна з яких регулює певний аспект військової справи і функціонує як окрема галузь військового права. Основні підсистеми військового права включають:

– Військова служба. Ця підсистема регулює правила й умови вступу, служби та звільнення військовослужбовців. Вона включає в себе права та обов'язки військовослужбовців, умови контрактів і процедури рекрутації.

– Військова дисципліна. Ця підсистема встановлює правила і процедури військової дисципліни та порядок розгляду дисциплінарних порушень. Вона визначає санкції, які можуть застосовуватися до військовослужбовців за порушення правил та дисципліну.

– Військова юстиція. Ця підсистема визначає правила і процедури розгляду військових справ та вирішення юридичних питань в армії. Вона включає в себе військові суди, апеляційні і касаційні інстанції, а також правила процесуального правопорядку військового судочинства.

– Військова медицина. Ця підсистема регулює аспекти медичного обслуговування військових осіб, лікування поранених в бойових діях та організацію медичної підтримки в армії.

– Військова техніка та озброєння. Ця підсистема включає в себе норми, які регулюють виробництво, експлуатацію, зберігання та використання військової техніки та озброєння. Вона також може включати в себе правила міжнародного контролю над зброєю.

– Інші аспекти військового права. До інших аспектів військового права можуть входити правила щодо військової господарства, організації оборони країни, права та обов'язки військовослужбовців у цивільному житті, права

людини в умовах війни і конфлікту, а також правові норми щодо захисту цивільних осіб від військових дій.

Кожна з цих підсистем має свої власні особливості та норми, які регулюють військову діяльність в різних аспектах. Разом вони створюють комплексне військове право, яке забезпечує функціонування Збройних Сил та до тримання прав та обов'язків військовослужбовців.

Основні принципи військового права включають у себе принципи та правила, які регулюють поведінку військових сил та захист прав і свобод військовослужбовців та цивільних осіб під час війни та військових конфліктів. Основні принципи військового права включають:

1. Принцип верховенства цивільного права. Згідно з цим принципом, цивільне право має переважати над військовим правом в умовах миру. Військове право застосовується лише в тих випадках, коли воно є необхідним для забезпечення національної безпеки та військового порядку.

2. Принцип військової безпеки. Цей принцип передбачає, що військові сили мають право вживати заходів для забезпечення військової безпеки та оборони країни від зовнішніх загроз.

3. Принцип військового господарства. Цей принцип визначає правила щодо виробництва, закупівлі, зберігання та використання військової техніки та озброєння.

4. Принцип пропорційності: Згідно з цією засадою, заходи, застосовані військовими силами, повинні бути пропорційними до досягнення мети і не повинні завдати зайвої шкоди цивільним особам або об'єктам.

5. Принцип недопустимості підготовки агресивних воєнних атак. Згідно з цим принципом, забороняється підготовка або проведення агресивних воєнних дій, які порушують принципи Організації Об'єднаних Націй і міжнародне право.

6. Принцип охорони прав і свобод військовослужбовців. За цим принципом, військовослужбовці мають право на захист їхніх прав та свобод, включаючи право на життя, недоторканність особи, гідність та справедливий процес.

7. Принцип захисту цивільних осіб. Згідно з цим принципом, цивільні особи мають право на захист від військових дій і не повинні страждати внаслідок військових конфліктів.

Ці принципи є важливими для забезпечення дотримання міжнародних стандартів військового права та забезпечення гідності та прав людини під час воєнних дій та конфліктів.

Основні принципи військового права в Україні включають захист прав і свобод військовослужбовців, забезпечення військової безпеки країни, відповідність міжнародним стандартам і правилам, а також пропорційність та недопустимість агресивних воєнних атак. Військове право також включає в себе різні підсистеми, які регулюють різні аспекти військової діяльності, включаючи військову службу, військову дисципліну, військову медицину та інші.

Отже, забезпечення дотримання військового права важливо для

забезпечення захисту прав і свобод військовослужбовців, цивільних осіб і забезпечення міжнародного миру і безпеки. Українська система військового права є частиною загальної системи права країни і визначає норми та стандарти, які регулюють військову справу в Україні. Розвиток військового права сприятиме відновленню в Україні системи військової юстиції, захисту прав військовослужбовців та членів їх сімей, а також захисту прав, свобод та безпеки людини і громадянина у воєнній сфері, в ході воєнних конфліктів, проведення антитерористичних, воєнних та миротворчих операцій [4, с. 71].

Список використаних джерел

1. Поляков С. Ю. Військове співробітництво України і Європейського Союзу як фактор зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України. *Форум права*. 2013. № 1. С. 788–792. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

2. Яценко В. А. Військове право: теоретико-методологічні засади. *Інформація і право*. 2020. № 2. С. 141–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2020_2_15

3. Кравчук М. В. Військове будівництво в Українській Народній Республіці періоду Центральної Ради: історико-правовий аспект. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 3. С. 12–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_3_5

4. Пилипчук В. Г., Доронін В. Г. Право національної безпеки та військове право: теоретичні та прикладні засади становлення і розвитку в Україні. *Інформація і право*. 2018. № 2. С. 62–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2018_2_8

